

İSTİŞARENİN

(DANIŞMANINI) ÖNEMİ

Necdet BAYRAKTAROĞLU

İstişare herhangi bir konuda doğruya ulaşmak veya yaklaşmak için ehline sormak, danışmak, görüş alışverişinde bulunmak, fikir almak ve birlikte karar vermektir. İstişarede asıl hedef hakikatin gerçekleşmesi, netleşip ortaya çıkmasıdır. İnsan başkalarına muhtaç bir varlıktır. İstişare de muhtaç olma gerçeğinin ortaya konulmasıdır. Hayatımızdaki önemli meselelerde daha çok ihtiyacımız vardır. İsbetli görüşün, kararların ortaya çıkması için yapılır.

Umumu ilgilendiren konularda ise istişare daha çok önemlidir.

Dinimiz İslam büyük veya küçük her işte istişare ile karara varmayı emretmektedir. Kuranımız Şura suresi 38.Ayetinde **“Onlar işlerini aralarında danışarak yaparlar”** denilmekte, Ali İmran Suresi 159.Ayetinde ise **“...Yapacağın işlerde onların görüşlerini al. Sonra da karar verince de Allah’a dayan, çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever”** denilmektedir.

Allah Resulü Peygamberimiz **“Kendi düşüncenize göre hareket etmeyin”, “Yapacağı işi ehliyle istişare edene, o işin en güzeli nasip olur”** demektedir.

Hz. Enes anlatıyor; Bir mümin Allah’ın Resulüne: **“Bana öğüt ver ricasında bulundu”** O da şöyle buyurdu: **“Faydalı ve zararlı taraflarını düşünerek ve gerekli istişareleri yaparak işe başla. Yapacağın işin sonucunu hayırlı görürsen o işe devam et. Yok eğer o işte dine, ilme ve olgun akla**

aykırı bir uygulama içine düşmekten korkarsan hemen bırakiver.”

Peygamberimiz Ali İmran daki ayette **“İş hususunda onlarla müşavere et”** emri gereğince, önemli meselelerde sahabe ile istişarelerde bulunmuştur. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarında ve Hudeybiye antlaşması gibi önemli konularda, sahabe ile istişare ederek karar almıştır. Akıl ve bilgi yönüyle insanların en mükemmeli olan Peygamberimize bile, Allah istişareyi emretmiştir.

İslam idaresi istişare esası üzerine kurulmuştur. Herkesin görüşünün alınması gereklidir. Peygamberimiz yapılacak işlere herkesin ruhen ve fikren iştirakini istemiş **“İstişare eden güvenlik içindedir”** demiştir.

Hz. Ebubekir de **“İşlerinde Allah'tan korkanla istişare et; selamet bulursun”** demektedir.

Atalarımız **“Ulu sözü dinleyen ulu dağlar aşar”, “Ulu sözü dinlemeyen uluya kalır”, “Akıl akıldan üstündür” “Bilmemek ayıp değil, sormamak ayıp olur”, “Danışan dağı aşmış, danışmayan düz ova-da yolu şaşırılmış”** demişlerdir.

İstişare ederken kime, kimlere danışılmalıdır. Dinimizde istişare edilecek kişiler ve kişilerde hangi vasıflar olması gerektiği belirtilmiştir. Bu vasıflar şunlardır:

- Akıllı olmalı. **“Akıllıya danışıp onu dinleyen doğruyu bulur, dinlemeyen pişman olur”** Hadis
- İlim sahibi ve salih olmalı. **“Salihi olan alimlerle istişare edin”** Hadis
- Tecrübeli ve işin ehli olmalı. **“Ehline soran kişi hakiki yolu bulur”** Hadis
- Fikri kuvvetli ve sıhhatli olmalı. **“Eğer bin bilsen bile sormalısın bir bilene”** demişler.
- Güvenli olmalı. **“İstişare edilen güvenilen kişidir. Kendisine layık gördüğünü başkasına tavsiye**

eder.”, “Danışan yardıma kavuşur, istişare edilen emindir” Hadis

Eski Türklerde devlet işlerini görürken danışmak, istişare etmek, aldıkları kararları topluma benimsetmek, doğru olanı yapmak ihtiyacını duymuşlardır. İstişareler Toy ve Kurultay denilen devlet işlerinin görüldüğü meclislerde yapılırdı. Orta Asya Türk devletlerinde Hükümdarlar **Kaan, Han, Yaggu** gibi unvanlar taşır, devlet başkanı olarak devleti düzenleme, varlığını korumak, halkın refahını sağlamakla görevliydi. Bunları yaparken töreye uymak zorundaydılar. Törenin kaynağı ise halk, Han, Toy veya Kurultaydı. Han bu nedenle halka ve Toy veya Kurultaya bağlı olmak zorundaydı. Devlet meclisi Toy veya Kurultay, Handan sonra devletin iç ve dış sorunlarının istişare edildiği, kararların alındığı yüksek kuruldur. Han burada alınan kararları dikkate almak zorundaydı.

Toy geleneğinin ilk olarak yapıldığı toplantılar Asya Hun İmparatorluğunda başlamıştır. (M.Ö. 209-174) Devlet işlerinin görüldüğü üç büyük toplantı yapılırdı. Yılbaşı, ilkbahar ve güz dönemlerindeki bu toplantılarda istişareler yapılır, kurbanlar kesilir, ibadetler yapılırdı. Benzer şekilde diğer Türk devletlerinde Toyun yerine aynı şekilde Kurultay veya başka ad altında meclislerin olduğu ve istişarede bulduklarını görüyoruz. Tabgaç devletinde **“Nazırlar Meclisi”**, Hazar devletinde **“İhtiyarlar Meclisi”**, Peçeneklerde **“Komenton”**, Tuna Bulgar devletinde **“Millet Meclisi”** istişarelerin yapıldığı önemli meclislerdi. Oğuz Türklerinde devlet işlerinin istişare edildiği Toyları görüyoruz. Toya başta hakan olmak üzere hakanın karısı **Hatun**, Ayguca (Hükümet Başkanı) prensler, buyruklar, Erkin, Tudun, ilteber denilen beyler katılırdı. Toyun üyelerinden Hatun, devlet işlerinde söz sahibiydi.

Türk teşkilat yapısının temeli, birlik ve dayanışmaya önem veren bir toplum yapısına dayanıyordu. Bu

güçlü yapı Toy, Kurultay gibi benzer, danışma istişare meclisleri ile yürütülüyordu.

Ayrıca Türklerde bilge kişilere danışmak da değer verilen bir gelenektir. Bu husus Oğuz Türklerinin destanlarından olan Dede Korkut'ta şöyle ifade edilmekte: **“Korkut Ata, Oğuz kavminin müşkülünü hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ataya danışmayınca yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözünü tutup tamam ederlerdi.”**

Türk Dil Tarihinin yazılmasını sağlayan, Türkçenin bilinmeyen pek çok konusunu aydınlatan, Türkçe sözlüğün Atası Kaşgarlı Mahmut'un (1008-1105) derlediği Divan-ı Lügat-ı Türk'te **“Geniş elbise parçalanmaz, danışmakla gelen bilgi ise bozuk ve kötü çıkmaz”** yine bir sözde **“Danışıklı bilgi gittikçe artar, danışsız bilgi ise eskir”** denilmektedir.

Türkistan'ın Balasagun şehrinde Yusuf Has Hacib'in Türk- İslam Edebiyatının meşhur eseri Kutadgu Bilig'de akıl, bilgi ve danışma çok fazla anılmaktadır. Kutadgu Bilig de **“Akıl ve bilgiyle hareket eden iki dünyada kutlu olur” “İnsan akıl ile yükselir, bilgi ile büyür. Her ikisi ile insan itibar görür”** denilerek akıl ve bilginin değeri çok güzel ifade edilmiştir.

1082 yılında Kuhistan Sultanı Keykavus bin İskender tarafından kaleme alınan ahlaki nasihatlerin olduğu Kabusnamede ise **“Her işin evvelinde aklınla, bilünle danış, ondan ol, işi it. Zira padişahı veziri vezürası akıl ve bilüdür.”** denilerek akıl ve danışmanın önemi belirtilmiştir.

Selçuklularda da, önemli konularda büyük ve geniş katımlı Kurultay düzenlenir ve istişarede bulunulurdu. Tuğrul Bey ve Çağrı Bey, Gazne Hükümdarı Mesut'u Dandanakan'da (23 Mayıs 1040) büyük bozguna uğrattıktan sonra, Merv'de toplanan kurultayda eline bir ok aldı, bunu büyük kardeşi Çağrı Beye vererek kırmasını istedi. O, oku kolayca kırdı. Ok sayısı üçe çıkınca zorlandı, ama

dört oku kıramadı. Tuğrul Bey Selçuklu ailesi arasında birliğin lüzumunu göstermek maksadıyla yaptığını belirterek kurultaydakilere; **“Birlik halinde kalmadıkları takdirde tek ok gibi kırılacaklarını, Selçuklu ailesinin birleşik oklar gibi birlik içinde kalmaları halinde hiç kimse-nin kendilerini yenmeye muktedir olamayacaklarını, cihanı bile fethedebileceklerini”** söylemiştir.

Sultan Alparslan da ilim ve ilim adamlarına çok önem verir, alim ve ulemaya devamlı danışır. Baş veziri Nizamülmülk büyük bir alim idi ve Sultana ülkenin yönetiminde, savaş zamanlarında büyük danışmanlık yapmıştır. Melikşah da devrin alimlerine danışır sohbet ederdi. Sultan Sencer de ilim ve alime çok değer verir, onlara devamlı danışır. Döneminde yaşayan büyük alim İmam Gazali ve Ahmed Namık-i Cami'nin tavsiyelerinden faydalanmıştı. II. Kılıçarslan istişareye önem verir, alimlere ve ulemaya danışır. Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, Alaattin Keykubat ve diğer Selçuklu Sultanları da istişareye önem verir, alim ve ulemaya saygı gösterirlerdi.

Osmanlı da ilime, bilime, alime ve istişareye çok önem verirdi. Meclis Divan-ı Hümayun istişare prensibi-ne dayalı bir meclisti. Konular istişare edilir ve karar altına alınırdı.

Osman Gazi Selçuklunun bir uç be-yiydi. Bir karar alırken etrafındaki alimler ve beylerle istişare eder, ona göre davranırdı. Şeyh Edibali onun hem danışmanı hem de kayınpederi idi. Osman Gazi oğlu Orhan Gazi'ye nasihatinde: **“Bildiklerini ulemaya danış, bir şeyi iyice bilmeden harekete başlama...”** demiştir.

Orhan Gazi de istişareye çok önem verirdi. Çandarlı Halil'in tavsiyesiyle devlet hazinesini kurmuştu. I. Murat da aynı vezirin tavsiyesiyle yeniçeri ocağını kurmuştu.

Yıldırım Bayezid tahta çıktığında 29 yaşında idi. Genç yaşta kazandığı zaferler, fazla gurura kapılmasına yol

açmıştı. Kosova savaşında Yıldırım unvanını almış, Niğbolu'da haçlıları dize getirmişti. Timur'la savaşında vezirleri Ali Paşa ve Emir Sultan'ın savaştan vazgeçilmesi fikirlerini dinlememişti.

Fatih Sultan Mehmet de alime, ulemaya ve istişareye önem verirdi. Değerli hocası Akşemseddin büyük bir alim, yüce bir rehber, yönlendirici ve güçlendirici bir danışmandı. Bu cihan devletinin idaresi en hayati noktalarda etkilemiş, İstanbul'u fethinde büyük rol üstlenmiştir. Fatih Sultan, fetihten sonra İstanbul'a giriyordu. Rum kızları padişah zannedip ellerindeki çiçekleri Akşemsettin'e uzattılar. Oda Fatih Sultan'ı işaret ederek **“Padişah odur”** dedi. Bunun üzerine Fatih Sultan da: **“Padişah benim ama, o benim hocamdır, çiçekleri ona götürün”** diyerek kızların çiçekleri ona götürmesini söyledi.

Yavuz Sultan Selim de, alimleri sever ve istişareye önem verirdi. Danışmanı Alim Zembili Ali Efendiyi de çok sayardı. Huzuruna girdiğinde ayağa kalkacak kadar ona sevgi gösterirdi. Bir gün Yavuzun atının dizginlerine yapışıp şöyle demişti: **“Sultanım, eğer adaletten ayrılır, kendi başına emir verir, şunu bunu keyfince cezalandırırsan, bende Şeyhülislam olarak senin padişahlığını inkar eder ve bütün dünyaya yayarım.”**

1516-1517 yılları... Yavuz Selim Mısır seferi sırasında Şeyhülislam İbn-i Kemalpaşa da yanındadır. Dönüş yolunda atbaşı giderlerken Kemalpaşa'nın atının ayağından bir parça çamur, Yavuz Selim'in kaftanına sıçrar. O büyük alim telaşlanır, ne yapacağını şaşırır. Onun bu telaşlı haline karşılık, Yavuz Sultan tarihe geçen şu sözleri söyler: **“Alimin atının ayağından sıçrayan çamur parçası bizim için şereftir. Öldüğümde şu çamurlu kaftan üzerime örtülsün”**

Kanuni Sultan Süleyman da alim ve ulemaya, istişareye çok değer veren bir padişahı. Danışmanı Ebussuud Efendi'ye sevgi ve saygısı yüksekti. Onun nasihatlerini dinlerdi. Kanuni,

sarayının önündeki bir bahçeye kendisine hediye edilen bir armut ağacını diktirir. Zaman zaman onun büyüüp büyümediğini kontrol eder. Her nasılsa karıncalar armut ağacını kemirerek kuruturlar. Bunun üzerine Kanuni, Şeyhülislam Ebussuud Efendiden karıncaları öldürmek için yazdığı şu beyitle fetva ister.

“Drahta ger ziyan etse karınca, Zarar var mıdır anı kırınca” (Ağaca karınca zarar verdiği zaman, onu kırmanın, yok etmenin mahzuru var mıdır?) Ebussud efendi de bir beyitle cevap verir: **“Yarın Hakk'ın divanına varınca, Süleyman'dan hakkın alır karınca”**

Osmanlı'nın yedi maddelik anayasasının birinci maddesi **“Her nerede ilim ehli duyarsan ona kulak ver”** diyordu. Atalarımız **“Büyüklere hürmet eden, saadet bulur”** demişlerdir. Osmanlı padişahları alimlere, ulemaya, danışmadan işlerini yapmazlardı. Devletin işleri Divan-ı Hümayunda istişare edilir, padişaha arz edilerek karara bağlanırdı. Padişah bazen Divan-ı Hümayuna başkanlık etmezdi ama parmaklık arkasından istişare edilen meseleleri dinlerdi. Divan-ı Hümayuna sadrazam, vezirler, kazaskerler, yeniçeri ağası, kaptan-ı derya, şeyhülislam ve defterdar katılırdı. Padişahlar halka ve kadırlara hesap verirdi. Halk cuma selamlığında **“Gururlanma padişahım, senden büyük Allah var”** diyerek haddini bildirirlerdi.

Devlet başkanı, başbakan dahil ve devletin kurumlarında (Büyük millet meclisi, Bakanlar kurulu, İl ve İlçe meclisleri, Köy ihtiyar meclisi gibi) vakıf, cemiyet, dernek, kooperatif ve şirketlerde ve iş yerlerinde istişareye önem verilmeli ve kararlar alınmalıdır. Devlet yöneticilerinin bütün kararların tek başına alması ve uygulaması mümkün değildir. Yönetici istişareyle kararları alarak ekibi ile işbirliği halinde uygulamaya koyacaktır. İdarede akla bilgiye dayanmalıdır. En akıllı insan başkalarının düşüncelerine saygılı olan, onlardan yararlan-

nan, doğruya ulaşmak için başkalarının görüşüne başvurur insan. Zira Peygamberimiz **“İstişarede bulunan pişman olmaz”** diyerek istişarenin önemini belirtmiştir. Ata büyükle-
rimiz de **“Akıl akıldan üstündür”** demişlerdir. Kişi ne kadar akıllı, zeki ve tecrübeli olursa olsun, istişarede bulunmadıkça faydalı neticelere varması, problemlerini iyi bir şekilde çözümlenmesi mümkün değildir.

Yine bir atasözünde **“Akıllıya danışırın, onun akli seninle olur”** denilmektedir. Akıllı ile istişare etmek, galip gelmek demektir. İşin çözümünde birçok fikir bir araya gelirse daha doğru, mükemmel çözüm elde edilmiş olur. **“Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz”** derler. Bu nedenle işyerlerinde her türlü konu ve problemlerde fikir alma, danışma, bilgilendirme şeklinde yapıldığı takdirde başarı her zaman yüksek olur. Düşünür Konfüçyüs **“Bir sorunu çözmek için en güzel yol, başkalarının da fikrini almaktır”** demektedir.

Ailede de işler istişare ile görüşülmesi, fikirler söylenmeli, istekler konuşulup karar verilmelidir. İstişare aileye işlerlik kazandırır, sıcak bir yaklaşım sağlar. Farklı iradeler istek ve talepler istişarede var olmak ister. Aile fertleri gönül hoşluğu ve şevk içinde bunu yapmalıdırlar. Ailenin dirlik ve huzurunun sağlanmasında önemli bir payı vardır.

Aile olabilmek için birlikte düşünüp birlikte karar almak gerekir. Her konuda istişare içinde olan ailelerin mutluluğunun, diğer ailelere göre daha fazla görülmektedir. Beraberce yaşama paylaşma ile olur. Aynı yuvayı paylaşan eşler, yardımlaşmaya daha fazla muhtaçtırlar. Evlilik hayatı, eşlerin beraberce taşın altına ellerini koymaları ile kolaylaşır ve zorluklar aşılır. İşte zorlukları yenmenin, hayatı kolaylaştırmanın ve yuvayı mutlu kılmmanın yolu istişaredir. Aile bireyleri, ortaklaşa verdikleri kararların bereketini mutlaka göreceklerdir. **“Bir elin nesi var, iki elin sesi var”** derler.

Hayatı beraberce paylaşan, sıkıntıları birlikte göğüsleyen her eş, istişareyi yuvasının mutluluğu için her zaman istemelidir.

Kuranımız ailenin yönetimini prensip olarak erkeğe vermiştir. Aile reisliği ağır bir sorumluluk olup kişiye özgürlük değil, temsil ve yükümlülük yükler. Problemlerde paylaşımcı, istek ve beklentilere önem veren, çözüm üretme yolunda istişare yapan, bir aile reisi olunmalıdır. **“Tek kanatlı kuş uçmaz”** derler. Birlik ve beraberlik sayesinde evlilik başarılı yürür.

Yabancı düşünür Anton P. Çehov **“Bir akıl iyidir, ama iki akıl daha iyidir”** demektedir. Düşünür Gerald Massey de **“Danışın ve danıştığınız kişinin görüşlerini kendi görüşlerinizle birleştiriniz ki, doğru ortaya çıksın”** demiştir. Evlilikte bir eş kadın veya erkek fark etmez, evinde eştir. Birbirleri ile istişare etmeleri aile sadetini de güçlendireceklerdir. Karı koca yuvanın, evliliğin parçalarıdır. Birbirlerini tamamlamaktadırlar. **“Tek taşla duvar olmaz”** derler. Ailede kadın ve erkeğin rolleri bellidir. Kadın eş ve anne, erkek ise eş ve babadır. Kurulan ailede eşler görevlerini, rollerini, gereği gibi yaparlarsa mutluluk onlarla olur.

Ailede babanın, annenin, karı-kocanın her konuda birbirlerine danışmaları, aralarındaki sevgi ve güveni artıracak, çocuklara örnek teşkil edecektir. Yeri geldiğinde çocuklarla da istişare edilmelidir. Hz. Ali Efendimiz **“7 yaşına kadar olan çocuğunuzla oynayınız, 15 yaşına kadar arkadaşlık ediniz, 15 yaşından sonra istişare ediniz”** demiştir. İstişare yapılan evlerde çocuklarda istişare yapmayı öğrenir.

Çocuklar ve gençlerde, anne ve babalarından, dedelerinden ve büyükannelerinden, yakınlarındaki sevdiği, güvendiği büyüklerinden her zaman kendi hayatları, toplum ve ülke meselelerinde, çevre ile ilgili sorunlarında sorarak, danışarak karar vermelidirler.

İstişarede bulunan devletler, milletler, fert ve toplumlar doğruyu bulmanın ve isabetli icraatın, başarılı bir geleceğin yolunu bulur. İstişare sonucu çıkan hükümler, halk üzerinde zulüm, baskı ve adaletsizlik getirmemiş olur. Peygamberimiz **“Bir millet istişare ettiği müddetçe zilletle düşmez”** demektedir. Hz. Ömer ise **“Davalarını istişari yolla halletmeye çalışan bir millet, idaresinde en doğru yolu bulmuştur”** diyerek devlet ve millette istişarenin önemini çok güzel ifade etmektedirler. Atalarımız **“Nerde birlik, orda dirlik”** derler. Düşmanlar bile, yıkıcılık, hainlik, fitne ve fesadın yapılmasında, yayılmasında birbirlerinin fikirlerine başvurmakta, birbirinden faydalanmaktadırlar.

Günümüzde insanların istişareye daha çok ihtiyacı var. İnanç ve değer hükümleri giderek bozulmaktadır. Eğitim ve öğretim kurumlarında, basın ve medyada gazete ve dergilerde, sokakta, parkta her yeni günde milli ve manevi değerler kaybolmaktadır. Bu nedenle insanlarımız, özellikle gençlerimiz ülkesi, ailesi, çevresi ve kendisinin geleceği ve hayatı için, bilmediklerini işin ehline, uzmanına, büyüğüne, bilenine danışarak hareket etmelidir. **“Bin bilersen de, bir bilene danış”** derler.

KAYNAKÇA

- 1-Muharrem Ergin- Dede Korkut Kitabı-İst. 1969
- 2-Bahattin Ögel- Türklerde Devlet Anlayışı- Ank. 1982-S.7
- 3-İbrahim Kafesoğlu- Türk Milli Kültürü- İst.1995- Türkler ve Medeniyet-Ank.1957
- 4-Osman Turan- Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi- İst.1979
- 5-Erol Güngör- Tarihte Türkler- İst.1990
- 6-A. Arslan-Z. Demirel-Osmanlı Tarihinden ilginç Hikaye ve Anekdotlar-Akçağ Yay.-Ank 2008
- 7-Ö. Coşar Özcan- Osmanlı Tarihine Seyahat- Akasya Kitap- Ank.2007